

Primula farinosa

Majviva

Nära hotad (NT)

Klass: Magnoliopsida (tvåhjärtbladiga blomväxter), **Ordning:** Ericales (ljungordningen), **Familj:** Primulaceae (viveväxter), **Släkte:** *Primula* (vivor), **Art:** *Primula farinosa* - majviva L. **Synonymer:** *Blåviva*

Beskrivning

Majviva är en lågvuxen, 5-20 cm hög, perenn ört med en basal bladrosett och en ofta klotformig blomsamling med upp till 20 blommor i toppen av en bladlös stjälk. Blommorna är normalt rosa med fem djupt urnupna och utspärrade kronblad kring ett gult kronbräm i mynningen av en knapp centimeterlång kronpip. Majviva blommar i maj-juni. Bladen är tunglika och karakteristiskt något rynkiga och fasta med vitt mjöl på bladundersidan. Det normala är att arten har en tydlig blomstjälk, men på Öland och Gotland finns även en variant med mycket kort stjälk (Toräng & Vanhoenacker 2009). Majviva är dessutom heterostyl, vilket betyder att det finns två former med långt respektive kort stift i blompipen. Majviva kan förväxlas med de tre övriga svenska rosablommiga vivorna, som alla har en nordlig utbredning i landet. Den närbesläktade fjällviva *P. scandinavica* skiljer sig genom att normalt ha färre och mörkare rosa blommor som har en kronpip som sträcker sig längre utanför fodret än hos majviva. Smalviva *P. stricta* och strandviva *P. nutans* saknar båda det vita mjölet på bladundersida, stjälk och foder. Både smalviva och fjällviva har homostyla blommor, vilket innebär att stiften är liklånga hos olika individer. Endast smalviva har ett aktuellt utbredningsområde som överlappar med majvivans i Jämtland.

Utbredning och status

Majviva förekommer främst i södra Sverige, men utbredningsområdet sträcker sig via Dalarna upp till Jämtlands kambrosilurområde, med enstaka lokaler i Hälsingland och Medelpad samt ett ströfynd från 1911 i Ångermanland (Mascher 1990). Arten har aldrig påträffats i Bohuslän och Dalsland. Flest lokaler finns i kalkrika trakter på Öland och Gotland, där den ännu är ganska vanlig, samt i Östergötland, Västergötland, Närke och längs Upplandskusten upp till sydöstra Gästrikland. Där den förekommer kan populationerna många gånger bli mycket stora - en förekomst på kalkslam på en yta av 3 ha i Johannisfors, Norduppland uppskattades hålla omkring en halv miljon plantor under åren 1991-2012 (Artportalen 2015). I resten av Europa förekommer den spridd i England och på kontinenten främst i bergstrakter ned till norra Spanien, Alperna och Sydosteuropa (Hultén & Fries 1986). Arten saknas i Norge och är sällsynt i Finland där den idag bara finns på Åland (Lampinen m.fl. 2015).

Majviva har minskat kraftigt i svenska fastlandets jordbruksområden, där den förut var lokalt allmän. I Skåne och Uppland var den beräknade minskningstakten av antalet lokaler (Sundberg 2015) omkring 70% resp. 45% under 30 år, baserad på jämförbara data från mitten och slutet av 1900-talet (Tyler & Olsson 1997, Maad m.fl. 2009). Även från övriga landskap varifrån det finns tolkningar av populationsförändringar anges en kraftig tillbakagång: Västergötland (Bertilsson m.fl. 2002), Närke (Löfgren 2013), Sörmland (Rydberg & Wanntorp 2001), Västmanland (Malmgren 1982), Dalarna (Bratt m.fl. 1993) och Jämtland (B. Petterson i brev 2015-05-20). Arten har försvunnit från Halland, Blekinge och Smålands inland, samt sannolikt även från Härjedalen (jfr. Danielsson 1994, Artportalen 2015). Majviva klassas som Akut hotad (CR) i Polen (Mirek m.fl. 2006), Starkt hotad (EN) i Finland (Rassi m.fl. 2010), Sårbar ("3 Gefährdet") i Tyskland (Ludwig & Schnittler 1996), Nära hotad (NT) i Danmark (Wind & Pihl 2010), Estland (Anonym 2008) och England (Stroh m.fl. 2014), och som Nationellt utdöd (RE) i Tjeckien (Grulich 2012).

Ekologi

Majviva är knuten till kalkrik och fuktig, gärna lågvuxen eller delvis bar mark, på såväl mineraljord som torv. Extremrikkärr, kalkfuktängar och havsstrandängar är de vanligaste miljöerna, medan den även kan uppträda mer tillfälligt i diken och på grusvägar. Arten är starkt gynnad av störning som tramp och bete eller slåtter, vilket innebär att konkurrerande växtlighet hålls nere. Majviva bildar en fröbank (Toräng & Vanhoenacker 2009) vilket ligger väl i linje med en anpassning till att vara störningsgynnad. Plantorna är självinkompatibla, vilket innebär att de är beroende av korsbefruktning för fröbildningen, och som heterostylin bidrar till. De pollineras främst av dagaktiva fjärilar och bin, medan svävflugor och andra tvåvingar samt tripsar ofta besöker blommorna men deras roll i pollineringen är osäker. En viss vegetativ förökning sker genom avknoppning av bladrossetter. Den kortstjälkade varianten har utvecklats som en respons på bete av såväl boskap som av fjärilslarver, medan den långstjälkade sätter frö bättre när den inte betas. Den kortstjälkade varianten drar dessutom nytta av att växa tillsammans med långstjälkade plantor som är bättre på att attrahera pollinatörer (Toräng & Vanhoenacker 2009).

Hot

Majviva minskar till följd av att hävd i form av bete och slåtter minskar på ogödslade gräsmarker. Även utdikning av tidigare fuktiga och blöta marker, samt gödsling har haft negativ påverkan. I trakter där den traditionella skötseln av fuktiga gräsmarker har upphört finns majviva nästan bara kvar i kalkkärr, men även många av landets odikade, öppna kalkkärr hotas av igenväxning, till följd av ett torrare klimat, gamla diken, längre växtsäsong och upphörd hävd.

Åtgärder

Hävd genom bete eller slåtter gynnar majviva, genom att motverka igenväxning av högvuxna arter, skapa en störning av marken som gynnar fröetableringen samt minska näringsstillgången. I kalkkärr kan återkommande röjning av träd och buskar med några års mellanrum vara ett alternativ när inte bete eller slåtter är möjligt (Sundberg 2012). Återställning av hydrologin i dikade rikkärr och fuktängar är ofta en förutsättning för lokalernas långsiktiga överlevnad.

Övrigt

Majviva har 18 kromosomer medan fjällvivan och smolvivan har 72 resp. 126 - det är möjligt att majvivan är en av föräldraarterna till de två andra arterna, som båda har hybridursprung, men detta är ännu inte bekräftat (Toräng & Vanhoenacker 2009).

Konventioner och artskydd

Fridlysning: Fridlyst enligt Artskyddsförordningen (SFS 2007:845), enligt paragraf: 8. Majviva (*Primula farinosa*) är fridlyst enligt 8 § i Västmanlands län.

Litteratur

- Anonym 2008. *Red data book of Estonia 2008*. Commission for Nature Conservation of the Estonian Academy of Sciences. [<http://elurikkus.ut.ee/prmt.php?lang=eng>] [uttag 2015-08-28].
- Artportalen. 2015. *Rapportsystem för växter, djur och svampar*. ArtDatabanken, SLU. [<http://www.artportalen.se>] [uttag 2015-09-09].
- Bertilsson, A., Aronsson, L.-E., Bohlin, A., Börjesson, G., Geijer, M. & Sahlin, E. 2002. *Västergötlands flora*. SBF-förlaget, Lund.
- Bratt, L., Ljung, T., Edelsjö, J., Nyström, S. & Lundqvist, R. 1993. *Hotade och sällsynta växter i Dalarna*. Dalarnas Botaniska Sällskap, Malung.
- Danielsson, B. 1994. *Härjedalens kärlväxtflora*. SBT-förlaget, Lund.
- Grulich, V. 2012. Red list of vascular plants of the Czech Republic: 3rd edition. *Preslia* 84: 631-645.
- Hultén, E. & Fries, M. 1986. *Atlas of North European vascular plants north of the Tropic of Cancer*. Koeltz Scientific Books. Königstein.
- Lampinen, R., Lahti, T. & Heikkinen, M. 2015. *Växtatlas 2014*. Helsingfors Universitet, Naturhistoriska centralmuseet, Helsingfors. [<http://www.luomus.fi/vaxtatlas>] [uttag 2015-09-09].
- Ludwig, G. & Schnittler, M. 1996. *Rote Liste gefährdeter Pflanzen Deutschlands*. Bundesamt für Naturschutz, Bonn.
- Löfgren, L. 2013. *Närkes flora*. SBF-förlaget, Uppsala.
- Maad, J., Sundberg, S., Stolpe, P. & Jonsell, L. 2009. Floraförändringar i Uppland under 1900-talet - en analys från Projekt Upplands flora. *Svensk Botanisk Tidskrift* 103: 67-104. [http://svenskbotanik.se/wp-content/uploads/2013/10/maad_l.pdf], [http://svenskbotanik.se/wp-content/uploads/2013/10/maad_appendix.pdf]
- Malmgren, U. 1982. *Västmanlands flora*. Botaniska Centralredaktionen, Lund.
- Mascher, J.W. 1990. *Ångermanlands flora*. SBT-redaktionen, Lund.
- Mirek, Z., Zarzycki, K., Wojewoda, W. & Szlag, Z. (red.) 2006. *Red list of plants and fungi in Poland*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Krakow.
- Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (red.) 2010. *The 2010 red list of Finnish species*. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Rydberg, H. & Wanntorp, H.-E. 2001. *Sörmlands flora*. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Stroh, P.A., Leach, S.J., August, T.A., Walker, K.J., Pearman, D.A., Rumsey, F.J., Harrower, C.A., Fay, M.F., Martin, J.P., Pankhurst, T., Preston, C.D. & Taylor, I. 2014. *A vascular plant red list for England*. Botanical Society of Britain and Ireland, Bristol.
- Sundberg S. 2012. Quick target vegetation recovery after restorative shrub removal and mowing in a calcareous fen. *Restoration Ecology* 20: 331-338.
- Sundberg, S. 2015. Vad är rödlistan och hur bedöms växter och svampar? *Svensk Botanisk Tidskrift* 109: 208-218. [http://svenskbotanik.se/wp-content/uploads/2013/10/Sundberg_2015_SBT.pdf]
- Toräng, P. & Vanhoenacker, D. 2009. Majviva - ekologi och bevarandestatus. *Svensk Botanisk Tidskrift* 103: 133-140.
- Tyler, T. & Olsson, K.-A. 1997. Förändringar i Skånes flora under perioden 1938-1996 - statistisk analys av resultat från två inventeringar. *Svensk Botanisk Tidskrift* 91: 143-185.
- Wind, P. & Pihl, S. (red.) 2010. *The Danish red list*. The National Environmental Research Institute, Aarhus University. [<http://redlist.dmu.dk>]

Författare

Sebastian Sundberg 2015. © ArtDatabanken, SLU 2015